УДК 327.56(510:532:55)
DOI: 10.5937/pr89-69963
Прегледни рад

Политичка ревија
3/2026.
Vol. 89
стр. 129-168

Наташа Пајић*

Институт за међународну политику и привреду, Београд

КИНА КАО МЕДИЈАТОР НА БЛИСКОМ ИСТОКУ: СЛУЧАЈ САУДИЈСКЕ АРАБИЈЕ И ИРАНА**

Сажетак

Споразум о нормализацији односа Саудијске Арабије и Ирана, постигнут у марту 2023. године уз посредовање Кине, представља значајан дипломатски искорак Пекинга на Блиском истоку, нарочито ако се има у виду дугогодишње ривалство Ријада и Техерана, које деценијама обликује регионалну безбедносну динамику. Отуда је предмет рада кинеско посредовање на Блиском истоку, анализирано кроз случај саудијско-иранског споразума. Циљ рада је да испита специфичности кинеског модела посредовања и идентификује чиниоце који су подстакли ангажовање Кине и допринели постизању договора. Теоријски оквир чине концепти међународног посредовања, немешања

* Имејл: natasa.pajic@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID: 0009-0007-7231-1421.

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2026. године", који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2026. године.

у унутрашња питања и „креативног" укључивања. У методолошком погледу, квалитативни истраживачки дизајн почива на стратегији студије случаја, док се као примарна истраживачка техника издваја квалитативна анализа садржаја званичних докумената, изјава и саопштења, извештаја, медијских чланака и релевантне академске литературе. Налази показују да је кинеско посредовање контекстуално условљено и да одражава покушај прагматичне адаптације принципа немешања кроз „креативно" укључивање у решавање међународних питања. Кинески модел одликују селективност, прагматичност, уздржаност и избегавање ризика, уз настојање да се оствари дипломатска видљивост и направи јасан отклон од западног интервенционистичког приступа. Посредовање између заливских ривала илуструје примену тог модела у најповољнијем окружењу. Овај кинески подухват није истиснуо Сједињене Државе са Блиског истока већ је проширио дипломатски простор за шири уплив Кине. Ипак, уздржани приступ Пекинга препушта самим странама очување споразума, уз задржавање дистанце од исхода. Иако јој је донео репутациони добитак, споразум на дуже стазе представља тест за Кину као посредника.

Кључне речи: Блиски исток, Персијски залив, Иран, Кина, Саудијска Арабија, дипломатско посредовање, кинеска спољна политика

УВОД

Кина је последњих деценија, нарочито од доласка Си Ђинпинга (*Xi Jinping*) на власт, постала један од кључних

актера светске политике. Економски успон и све дубља интеграција у глобалне токове праћени су ширењем кинеских интереса и већом изложеношћу политичким и безбедносним ризицима. Отуда је Пекинг постепено напуштао улогу пасивног посматрача и активније се укључивао у управљање кризама, ослањајући се на дипломатске механизме. У настојању да заштити своје интересе и потврди се као „одговорна велика држава" (*fùzérèn dàguó*)[1], Кина је дипломатско посредовање учинила једним од централних стубова своје спољне политике (Chaziza 2021, 64; Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA] 2024b; Trailović 2025, 45)[2], што је посебно видљиво на Блиском истоку.

Богатство енергетских ресурса, стратешки положај и изузетно значајни логистички коридори чине Блиски исток, а посебно Персијски залив, виталним за кинеску привреду

---

1 Појам се у кинеском спољнополитичком дискурсу уобличава крајем 90-их година прошлог века, нарочито након Азијске финансијске кризе 1997–1998. године. Тада је одлука Пекинга да не девалвира ренминби представљена као показатељ одговорног понашања растуће силе и допринос регионалној стабилности (видети MFA 2002). У основи концепта је логика да раст кинеске моћи и међународног статуса са собом повлачи и већу међународну одговорност. Доласком Си Ђинпинга овај концепт постаје важна компонента „дипломатије велике државе са кинеским карактеристикама" и шире визије кинеске глобалне улоге. У том контексту, синтагма „одговорна велика држава" постаје све присутнија у званичном спољнополитичком дискурсу и стратешким документима. Ипак, не постоји универзално одређење појма већ његова садржина остаје флуидна и зависи од контекста. У најширем, улога одговорне велике државе подразумева активан допринос Кине глобалном развоју и светском миру, унапређењу глобалног управљања и обезбеђивању међународних јавних добара, при чему се национални развој и интереси Кине настоје повезати са општим интересима и заједничким глобалним развојем (видети MFA 2024a; The State Council of the People's Republic of China [China's State Council] 2026). У том светлу ваља посматрати предлагање кинеских иницијатива и кинеских решења за глобалне проблеме.

2 Оснивањем Међународне организације за медијацију (IOMed) 2025. године, Кина је начинила важан корак ка институционализацији посредовања као инструмента своје спољне политике (видети Trailović 2026).

зависну од увоза енергената, а тиме и за даљи раст кинеске моћи. Истовремено, регион карактеришу дубоке унутрашње поделе и сукоби, којима доприноси и надметање великих сила. Упркос променама регионалне равнотеже снага, ривалство Ирана и Саудијске Арабије (у даљем тексту и: КСА) представља константу регионалних односа од 1979. године. Оно се одвија у више равни, уз изражено геополитичко надметање за регионалну хегемонију, и, иако није прерасло у директан рат, налази се у позадини бројних посредничких сукоба.

Стога је вест да су Саудијска Арабија и Иран марта 2023. године постигли споразум о нормализацији односа била неочекивана, посебно у условима глобалних тензија поводом рата у Украјини, растућег надметања великих сила и приближавања КСА и Израела. Међутим, право изненађење било је посредовање Кине.

Имајући наведено у виду, предмет рада јесте дипломатско посредовање Кине на Блиском истоку, анализирано кроз студију случаја саудијско-иранског споразума из 2023. године. Циљ је стицање увида у кинески модел посредовања, сагледавање улоге Кине у постизању споразума између вишедеценијских ривала у Персијском заливу и идентификација чинилаца који су подстакли њено ангажовање и допринели постизању договора. Стога, рад настоји да одговори на следећа питања: Под којим околностима и из којих разлога се Кина укључила у посредовање? Зашто је прихваћена као медијатор и којим је полугама утицаја располагала? Какве су регионалне и глобалне реакције на споразум и на улогу Кине? Коначно, који су домети и ограничења споразума и кинеског посредовања на Блиском истоку?

Анализа се ослања на основне концепте међународне медијације и концепте својствене кинеској спољној политици, попут принципа немешања и „креативног" укључивања. Временски оквир обухвата период непосредно пре и након

постизања споразума 2023. године, при чему је фокус на улози Кине, а не на ширим регионалним учинцима споразума. Истраживање се заснива на квалитативној анализи садржаја званичних докумената, изјава и саопштења, извештаја, медијских чланака и релевантне академске литературе. Будући да је споразум означен као кинески „дипломатски пробој" на Блиском истоку (Abbaszada and Liu 2025, 55) и успех Глобалне безбедносне иницијативе, овај случај пружа погодан оквир за сагледавање могућности и ограничења кинеског модела посредовања. Тематизација кинеске медијације на Блиском истоку, посебно кроз ову студију случаја, изостаје у домаћој литератури, те рад настоји да допринесе попуњавању уочене празнине.

Након увода, најпре је представљен концепт међународног посредовања, а затим и еволуција принципа немешања и „креативног" укључивања као оквира за разумевање медијације са „кинеским карактеристикама". Потом следи осврт на кинеску политику и посредничке напоре на Блиском истоку, док је централни део рада посвећен посредовању између Ријада и Техерана. Следе закључна разматрања која пружају синтезу увида у истраживани проблем.

МЕЂУНАРОДНО ПОСРЕДОВАЊЕ

Посредовање (медијација), као вид управљања конфликтима (*conflict management*), у најширем смислу, јесте мултидисциплинарни концепт заступљен у психологији, менаџменту, праву, социологији, политичким наукама. У међународним односима медијација има важно место као инструмент управљања кризама и дипломатског деловања, а Повеља Уједињених нација (УН) предвиђа је као једно од средстава мирног решавања спорова.

Међународно посредовање најчешће се одређује као „облик интервенције треће стране у конфликту са

изричитим циљем да се допринесе његовом ублажавању или решавању путем преговора" (Zartman and Touval 1985, 31). Оно претпоставља добровољно учешће и прихватљивост посредника за сукобљене стране, без примене силе или помагања једној од страна да однесе победу. Критикујући традиционални (прескриптивни) приступ теорије медијације, Тувал (Touval 2003) посматра медијацију као део спољне политике, а не као аутономну активност одвојену од међународне политике. Тежиште анализе тиме се помера са техника посредовања на шири стратешки оквир деловања државе, чија политика одређује мотиве и обликује стратегију и тактику медијатора. Наглашавајући ефекте политике моћи као контекста међународног посредовања, Зартман и Тувал (Zartman and Touval 1985) смештају медијацију у оквир рационалног деловања актера. Кључне аналитичке димензије њиховог теоријског модела обухватају: мотиве посредника, прихватљивост посредника, његове улоге, изворе полуга моћи (*leverage*) и нивое успеха медијације.

Иако прокламовани циљ медијације легитимише интервенцију треће стране, мотиве медијатора не треба посматрати искључиво кроз призму алтруизма, јер посредовање подразумева и интерес за исход. Приступ рационалног актера објашњава ову мотивацију кроз процену трошкова и користи ангажовања. Зартман и Тувал разликују дефанзивне мотиве, када сукоб угрожава интересе посредника, његове савезе или регионалну стабилност, и експанзивне, усмерене ка ширењу утицаја и међународног престижа (Zartman and Touval 1985, 32–33).

Прихватљивост медијатора не зависи нужно од перцепције његове непристрасности, већ од уверења страна да може допринети повољнијем исходу од наставка конфронтације или директних преговора (Touval 1975; Zartman and Touval 1985, 34). Одлука о његовом прихватању почива на процени користи и трошкова, док учешће треће стране може ојачати поверење у одрживост будућег споразума (Zartman

and Touval 1985, 34). Стога блиски односи медијатора са једном или са обе стране не морају бити недостатак већ могу представљати извор утицаја (Touval 1975).

Степен укључености зависи од улоге медијатора. Као комуникатор или фацилитатор, он има најпасивнију улогу са задатком да олакша размену информација; као формулатор креира преговарачке оквире и редефинише спорна питања, док као манипулатор постаје „пуноправни учесник", који користи сопствену моћ и ресурсе да приволи стране на споразум (Zartman and Touval 1985, 38–39).

Способност медијатора да утиче на ток и исход преговора почива на полугама утицаја. Зартман и Тувал издвајају три њихова извора: потребу страна за решењем чијем постизању медијатор може допринети, способност медијатора да утиче на однос снага међу актерима и могућност да понуди или ускрати додатне погодности (*side payments*) (40–43). Концепт зрелости конфликта (*ripeness*) претпоставља спремност за преговоре када сукоб достигне обострано исцрпљујућу патпозицију (*mutually hurting stalemate*) и стране препознају прихватљив излаз (*way out*) из кризе (Zartman 2015). Отуда је значајан фактор и *тајминг*: „осећај за тренутак представља важан услов успешне медијације" (Lazić 2022, 545).

Медијација ретко доводи до суштинске трансформације односа међу странама и отклањања дубоко укорењених узрока неповерења. Њен успех мери се кроз три достижна нивоа: управљање сукобом (смањење насиља), решавање сукоба (постизање компромиса о непосредним узроцима) и успостављање механизама за управљање будућим кризама (Zartman and Touval 1985, 44). Будући да је медијација и инструмент спољне политике, успех треба вредновати и према остварењу циљева медијатора, попут јачања регионалног утицаја и међународног престижа или обликовања пожељног међународног поретка (Touval 2003).

Анализа Кине као посредника, поред општих концепата међународне медијације, захтева и сагледавање

специфичности њене спољне политике, нарочито принципа немешања, што је предмет наредног поглавља.

ПОСРЕДОВАЊЕ У КИНЕСКОЈ СПОЉНОЈ ПОЛИТИЦИ: ОД НЕМЕШАЊА ДО КРЕАТИВНОГ УКЉУЧИВАЊА

„Пет принципа мирољубиве коегзистенције" из 1954. године чине основу кинеске спољне политике већ седам деценија[3]. За овај рад кључан је принцип немешања у унутрашње послове и његова адаптација у измењеним геополитичким околностима. Транзиција ка мултиполарном свету и ширење кинеских интереса, нарочито кроз иницијативу „Појас и пут", подстакли су преиспитивање његовог традиционалног тумачења. У дебати о одрживости немешања издвајају се три приступа: напуштање принципа ради заштите интереса и вођења асертивније политике; његово строго очување због бојазни од западног интервенционизма; и, као доминантан приступ, прагматично прилагођавање кроз селективно укључивање на „тактичком нивоу", уз задржавање немешања као водиље (Zheng 2016, 352–358).

Прагматично прилагођавање одражавају концепти *конструктивног* (Zhao 2011) и *креативног* укључивања (Wang 2017), који спајају немешање са селективним ангажовањем, дистанцирајући се од западног интервенционизма. Они подразумевају флексибилније деловање инструментима попут дипломатског посредовања и економске помоћи, уз поштовање Повеље УН и пристанак актера[4]. Полазећи од тога

[3] То су мирољубива коегзистенција, немешање у унутрашња питања, поштовање територијалног интегритета и суверенитета, ненападање, једнакост и узајамна корист (видети China's State Council 2024a).

[4] Јицоу Ванг развија креативно укључивање као одговор на промењени међународни положај Кине и потребу да раст њене моћи и интереса прати и преузимање веће међународне одговорности. Како сам аутор истиче, реч је о новом правцу у кинеској дипломатији, који подразумева активније учешће Кине у регионалним и глобалним питањима и пружању међународних јавних добара, уз ослањање на

да Кина више не може бити пасивни посматрач међународних збивања, заговара се проактивно, али селективно укључивање у регионална и глобална питања од значаја за кинеске интересе (видети Zhao 2011; Zheng 2016, 358; Wang 2017), што са собом повлачи и већу одговорност Кине. Ови концепти пружају користан оквир за разумевање кинеског посредовања између Ирана и КСА.

У том контексту, Глобална безбедносна иницијатива (ГБИ), коју је Си Ђинпинг представио у априлу 2022. године, може се посматрати као нормативни оквир који легитимише веће дипломатско ангажовање Кине у управљању конфликтима, то јест платформа која омогућава Кини да комбинује растућу међународну одговорност са традиционалним принципима. Њен Концептуални документ из 2023. године, поред поштовања суверенитета и Повеље УН, наглашава мирно решавање спорова путем дијалога и консултација (MFA 2023a). Из кинеске перспективе, ГБИ означава „кинески приступ промовисању мира" (Chu, Zhao, and Liu 2022), а споразум Ирана и КСА представљен је као њена успешна регионална примена.

Током последње две деценије, Кина је ради заштите интереса или промоције позитивног имиџа прешла пут од „избегавања" до „управљања" конфликтима (Marks 2024). Увидом у базу података *The China Global Mediation Tracker* (2010–2025) (видети Marks 2025) могу се уочити јасни обрасци и трендови у кинеском посредовању. Први тренд је

меку моћ и невојне инструменте. Конструктивно укључивање, које је промовисао Хуашенг Џао, почива на сличној логици напуштања пасивне посматрачке позиције у корист активнијег ангажовања ради заштите кинеских интереса, али је фокус овог аутора на управљању кризама у непосредном кинеском суседству, нарочито у Централној Азији. Другим речима, иако се концепти садржински у значајној мери преклапају, могу се уочити нијансе које их разликују, нарочито у погледу домета примене: Вангов концепт има шири, глобални домет и односи се на прилагођавање кинеске дипломатије новој међународној улози Кине, док је код Џаоа првенствено реч о кризном менаџменту у кинеском суседству.

континуирани квантитативни и квалитативни раст медијације, који коинцидира са покретањем иницијативе „Појас и пут”[5]. Други, за овај рад значајнији налаз, јесте изражен географски образац – готово половина забележених случајева односи се на Блиски исток[6]. Значајнији ангажман евидентан је у зонама где Пекинг већ располаже полугама утицаја кроз трговину, инвестиције или политичке односе, док је другде претежно симболички и пасиван.

Приступ посредовању остаје контекстуално условљен. Кључне варијабле које обликују спремност Кине и детерминишу „дубину” њеног учешћа у посредовању на Блиском истоку јесу: значај за кинеске интересе; (не)решивост сукоба; утицај на сукобљене стране; дубина економских веза; простор за деловање настао смањеним ангажманом западних сила; консензус међу великим силама о решењу; повољан *тајминг*; и могућност конверзије дипломатске видљивости у утицај без великих губитака (Sun and Zoubir 2018, 231–237; Marks 2024; Chaziza 2026, 6). Ове детерминанте повећавају

[5] Овај тренд се може посматрати кроз више фаза. Када је реч првој фази (2010–2012), база података индексира два догађаја који се односе на неуспеле покушаје Кине да покрене посредничке ангажмане. У новембру 2010. Кина је позвала на обнову Шестостраних преговора поводом севернокорејског нуклеарног програма, али је предлог одбијен од стране Јужне Кореје, а током 2012. било је и позива у вези са сиријском кризом. Друга фаза (2013–2017) показује већу спремност Кине да се као посредник укључи у неке од сложенијих конфликата: Мијанмар, Израел–Палестина, Авганистан, Џибути–Еритреја, Сирија, Јемен, Јужни Судан. Асертивније наступање Кине нарочито долази до изражаја у трећој фази, посебно након отпочињања руско-украјинског рата 2022. године. У овом периоду Кина је настојала да се укључи у посредовање између Русије и Украјине и Израела и Палестине, па ови конфликти бележе и највећи број кинеских предлога за преговоре и политичко решавање. Као посебни успеси издвајају се саудијско-ирански споразум из 2023. и договор између палестинских фракција из 2024. године.

[6] Изузев Северне Кореје, Мијанмара и Украјине, посреднички напори Кине усмерени су примарно на кризе у региону Блиског истока и Северне Африке: Јужни Судан, Еритреја и Џибути, Сирија, Јемен, Авганистан, Израел и Палестина, Саудијска Арабија и Иран.

вероватноћу ангажмана, док ће се Пекинг при високом ризику од неуспеха радије држати по страни.

Отуда медијацију са „кинеским карактеристикама" одликују прагматичност, флексибилност, селективност, уздржаност и избегавање ризика, уз настојање Пекинга да изгради имиџ глобалног миротворца.

КОНТУРЕ КИНЕСКЕ ПОЛИТИКЕ И ДИПЛОМАТСКОГ АНГАЖМАНА НА БЛИСКОМ ИСТОКУ

Кинеска политика на Блиском истоку еволуирала је од идеолошки обојене „револуционарне дипломатије" Мао Цедунга (*Mao Zedong*), преко комерцијалне дипломатије и прагматичног и уздржаног приступа Денг Сјаопинга (*Deng Xiaoping*), до изразито активног ангажмана Си Ђинпинга, усмереног на изградњу партнерстава и заштиту растућих кинеских интереса у региону.

На Трећем пленуму 18. сазива Централног комитета Комунистичке партије Кине Блиски исток означен је као „суседни" регион, чиме је сврстан у приоритетни геостратешки простор Пекинга (Chaziza 2020, 2; Lyall 2019; Mitić 2022, 103). Овај корак уследио је непосредно након покретања иницијативе „Појас и пут" и поставио основе за дубље повезивање Кине са регионалним актерима. Додатни покретач представља енергетска безбедност, будући да 40–50% кинеског увоза нафте долази из Персијског залива (Fulton 2020, 2). Већ 2014. године, на министарском састанку Форума за сарадњу Кине и арапских земаља, Си Ђинпинг је предложио модел сарадње према формули „1 + 2 + 3", са енергетском сарадњом као главним стубом, инфраструктуром и трговином као приоритетним областима, те нуклеарном и обновљивом енергијом и свемирском технологијом као областима технолошког искорака (више у Fulton, 2020).

Кровни документ за сарадњу са арапским светом, усвојен 2016. године под називом *Arab Policy Paper*, представља први

стратешки документ који систематизује кинеску политику према региону (China's State Council 2016). Значајан је и тренутак његовог објављивања – непосредно пре званичне посете председника Сија Саудијској Арабији и Ирану. Иако документ потврђује поменути модел сарадње и дефинише бројне области, укључујући регионалну безбедност, он експлицитно не спомиње медијацију.

Политички приступ региону почива на изградњи и јачању партнерстава са кључним регионалним силама. Кина је односе са Ираном и Саудијском Арабијом, стубовима своје блискоисточне политике и истовремено заливским ривалима, подигла на ниво свеобухватног стратешког партнерства, те је „у одржавању баланса између Ријада и Техерана, Пекинг остварио импозантан успех" (Mitić 2022, 103).

Са доласком Си Ђинпинга Кина активније артикулише и сопствену визију регионалне безбедности. Си је 2014. године предложио изградњу заједничке, кооперативне, одрживе и свеобухватне безбедносне архитектуре на Блиском истоку (Zhou 2024), док је до 2016. четири од пет кинеских специјалних изасланика било ангажовано на питањима овог региона. Ипак, раст посредничког ангажмана прати опрез да се Пекинг не „увуче" предубоко у спорна питања, што показују његове ограничене улоге у иранском нуклеарном питању, Судану и Јужном Судану, Сирији, Либији, Авганистану и израелско-палестинском мировном процесу (видети Chaziza 2018; Sun and Zoubir 2018).

Последњих година Пекинг активније заговара преобликовање регионалне безбедносне архитектуре, наглашавајући, за разлику од западног приступа, „локално власништво над безбедношћу", тј. примарну улогу држава региона у обезбеђивању безбедности Залива, уз кинеску фацилитацију тог процеса (Marks 2024). Након покретања Блискоисточног безбедносног форума 2019. године, Кина је представила визију Залива као „оазе безбедности" и предложила Платформу за безбедност у Персијском заливу

2020. године, а наредне године и предлог од пет тачака за мир и стабилност на Блиском истоку (2021) (Embassy of the People's Republic of China in the Syrian Arab Republic 2020; MFA 2021).

Први кинеско-арапски самит, одржан 2022. године у Ријаду, означио је даље јачање кинеског политичког присуства у региону. На његовим маргинама одвијали су се и покушаји приближавања Ирана и Саудијске Арабије, доприносећи стварању услова за каснији споразум (Yazdanshenas and Saleh 2023).

КИНЕСКО ПОСРЕДОВАЊЕ ИЗМЕЂУ САУДИЈСКЕ АРАБИЈЕ И ИРАНА (2023)

Контекст и околности закључивања Споразума

Једна од најозбиљнијих криза у односима Саудијске Арабије и Ирана отпочела је 2016. године, након погубљења истакнутог шиитског клерика Нимра ал Нимра (*Nimr al-Nimr*) и напада на саудијска дипломатска представништва у Ирану. Иако су саудијска интервенција у Јемену и регионално ривалство већ оптерећивали односе, ови догађаји довели су до најдужег прекида дипломатских односа двеју држава[7]. Уследили су интензивни сукоби преко посредника (*proxy wars*) и страх од директне конфронтације, што је подстакло напоре да се заливски ривали доведу за преговарачки сто. Главни носиоци медијације, која се најмање две године (2021–2022) одвијала у тајности, били су Оман и Ирак, али је процес од априла 2022. био у застоју (Azimi 2023; MFA 2023b).

Кинески дипломатски ангажман крајем 2022. и почетком 2023. године допринео је оживљавању процеса. Посета Си Ђинпинга Ријаду у децембру 2022. године, током које су одржани самити Кина – арапске државе и Кина – Савет за сарадњу земаља Залива, а потом и посета иранског

[7] Дипломатски односи били су прекинути и у периоду 1987–1990.

председника Ибрахима Раисија (*Ebrahim Raisi*)[8] Пекингу два месеца касније (*Associated Press* 2023), сигнализирали су намеру Кине да продуби односе са обе стране и створи услове за дијалог.

Споразум о нормализацији односа[9] постигнут је 10. марта 2023. године, при чему је веће изненађење од самог приближавања дугогодишњих ривала представљала чињеница да је постигнут у Пекингу. *Заједничком трилатералном изјавом* (*Joint Trilateral Statement*) Кине, Саудијске Арабије и Ирана потврђени су принципи суверенитета и немешања у унутрашња питања, предвиђено је поновно отварање дипломатских представништава у року од два месеца и унапређење билатералних веза, као и примена ранијих споразума из 1998. и 2001. године о безбедносној, економској и другим облицима билатералне сарадње (MFA 2023b).

Тајминг споразума је био кључан. Сукоб је достигао фазу зрелости (*ripeness*), у којој су Ријад и Техеран тражили излазну стратегију руководећи се сопственим интересима и проценом трошкова и користи. За Ријад нормализација је значила стабилније окружење за реализацију Визије 2030. и смањење претње од напада јеменских Хута, док је Техеран настојао да ублажи последице санкција и изолације и спречи формирање антииранске осовине Израел – Саудијска Арабија кроз могуће укључивање Ријада у Аврамове споразуме (видети Farouk 2023; Howe 2023; Abbaszada and Liu 2025, 51). Повољно стратешко окружење додатно је обликовала перцепција америчког повлачења из региона и преусмеравања пажње ка Индо-Пацифику. Споразум је потписан и истог дана када је Си Ђинпинг започео свој трећи председнички мандат, што је додатно појачало симболички значај договора

[8] Реч је о првој посети једног иранског председника Кини након двадесет година.

[9] Текст споразума није јавно доступан, па су услови и уступци на које су стране пристале и даље предмет академских и политичких дебата.

и учврстило имиџ Си Ђинпинга као лидера способног да Кину афирмише као одговорну велику силу.

Постоје различите верзије о иницијативи за кинеско посредовање: према једној, уследило је на захтев Саудијске Арабије (Azimi 2023), док је, према анонимним саудијским званичницима, иницијатива потекла од саме Кине (International Crisis Group [ICG] 2023; Young 2023). Без обзира на то која је верзија ближа истини, Пекинг је препознао погодан тренутак за видљивију посредничку улогу. То потврђује и његова ранија уздржаност у периодима када су Ријад и Техеран били опредељени за конфронтацију, а не компромис.

Интереси Кине као покретачи посредовања

Значај сукоба за кинеске интересе представља важну варијаблу у стратешкој рачуници Пекинга о посредничком ангажовању, нарочито на Блиском истоку. Геополитички значај Персијског залива произилази из његовог положаја на раскрсници Азије, Африке и Европе, централне улоге у светском снабдевању нафтом и важности за глобалне трговинске токове. Стога је стабилизација односа између две водеће заливске силе непосредно повезана са заштитом кинеских економских, безбедносних и геополитичких интереса.

Примарни интерес Пекинга јесте приступ енергентима. Као највећем светском увознику сирове нафте, Кини је енергетска безбедност од стратешког значаја, а Си Ђинпинг ју је означио као „најважније питање" за национални развој (Bradsher 2023). Кинески увоз је 2023. достигао рекордних 11,3 милиона барела дневно, од чега је половина долазила из Персијског залива (Bradsher 2023; U.S. Energy Information Administration [EIA] 2023). Међу кључним добављачима су Саудијска Арабија и Иран. Упркос америчким санкцијама, Кина је од 2021. утростручила увоз иранске нафте и купује око 90% иранског извоза, док Саудијска Арабија остаје један

од највећих снабдевача кинеског тржишта, са рекордним вредностима извоза 2022. и 2023. године (EIA 2023; Bradsher 2023; Ayres et al. 2026; Chatham House n. d.). Сарадња са Ријадом додатно је продубљена заједничким улагањима саудијског Арамка (*Aramco*) и кинеског Синопека (*Sinopec*) у рафинеријске и петрохемијске капацитете (видети Aramco 2023).

Таква енергетска зависност чини Кину рањивом на регионална превирања. Напади на саудијска нафтна постројења 2019. године, који су привремено обуставили више од 50% саудијске производње, показали су колико саудијско-иранско ривалство може угрозити енергетску стабилност од које зависи кинеска економија (International Energy Agency [IEA] 2019). Пекинг је потом интензивније заговарао регионални дијалог и предлагао механизме регионалне безбедности да би се 2023. непосредно укључио у посредовање између заливских ривала.

Поред енергената, стабилан Залив неопходан је за заштиту растућих кинеских трговинских и инвестиционих интереса. Кина је постала водећи билатерални трговински партнер арапских земаља, са разменом већом од 400 милијарди долара, а истовремено је највећи трговински партнер Ирана (Haghirian and Scita 2023; Jash 2023; China's State Council 2024b; Ayres et al. 2026). Регион је и важно чвориште копнених и поморских коридора иницијативе „Појас и пут", у оквиру које су Кина и арапске државе реализовале више од 200 пројеката, укључујући саудијски футуристички град НЕОМ (Jash 2023; China's State Council 2024b). Сарадња се шири и на зелену енергију, 5G, вештачку интелигенцију, сателитске системе и дигиталну економију, док повезивање Дигиталног пута свиле са националним развојним стратегијама, нарочито саудијском Визијом 2030, додатно повећава цену регионалне нестабилности за Пекинг (видети Alghannam 2025).

Посебан значај има безбедност транспортних и енергетских коридора. Кроз Ормушки мореуз пролази 25%

светске поморске трговине нафтом, од чега је 80% усмерено ка азијском тржишту (IEA 2026). Геостратешки положај Ирана зато има двоструку вредност за Пекинг. Ормушки мореуз, као једини поморски излаз за већину заливских енергената, представља стратешку полугу Техерана, који је у више наврата претио његовом блокадом (видети Рајић 2025). Истовремено, Иран је значајан за развој копнених коридора преко Евроазије као алтернативе поморским правцима изложеним геополитичким ризицима. Стога смањење тензија између Ирана и КСА доприноси и диверзификацији и сигурности рута на којима почива кинеско економско присуство.

Кинески интереси имају и непосредну безбедносну димензију – од заштите кинеских држављана, компанија и инвестиција до питања унутрашње безбедности. Са ширењем економског присуства, расла је и потреба за заштитом све већег броја кинеских држављана у региону, а након Арапског пролећа, услед притиска домаће јавности, ово питање је доспело у сам врх агенде Пекинга (Chaziza 2021, 59). Такође, у контексту ујгурског сепаратизма, Кини је важна подршка исламског света, нарочито Саудијске Арабије (Mitić 2022, 104–105; Bradsher 2023).

Међутим, материјални интереси нису били једини покретач. Посредовање је Пекингу пружило прилику да ојача имиџ одговорне велике силе. У настојању да побољша међународни углед и регионалну позицију, Пекингу је посредовање створило шансу да пројектује позитивну слику о себи као кључном актеру у помирењу заливских ривала и „демонстрира глобално лидерство" (Baghernia 2024, 43). Вођена *cost-benefit* логиком, Кина је проценила да су ризици релативно мали, а изгледи за успех повољни, те је подржала већ започет процес и, као домаћин последње рунде преговора, претворила „постојећи детант у глобално видљив дипломатски догађај […] подижући репутацију без преузимања обавеза за имплементацију" (Azimi 2023; Chaziza 2026, 11). Споразум

је уједно представљао прву значајну практичну потврду делотворности Глобалне безбедносне иницијативе.

Кина често истиче да нема „себичне интересе" и „скривене мотиве", те да њен циљ није геополитичко такмичење у региону и попуњавање празнине коју оставља САД (*Associated Press* 2023). Ипак, управо се њена активна улога у медијацији на Блиском истоку све чешће тумачи у контексту трансформације светског поретка. Споразум је омогућио Кини да дипломатски приступ заснован на стратешким партнерствима, поштовању суверенитета и дијалогу представи као алтернативу западном интервенционизму (Young 2023; Chaziza 2026). Паралелни процеси „девестернизације" (*de-Westernisation*) и „азијатизације" (*Asianization*) Персијског залива створили су повољан контекст да се Пекинг афирмише као међународни медијатор (Yazdanshenas and Saleh 2023). Другим речима, Кина се представља као фактор стабилизације у региону, а и шире. У том смислу, Стивен Волт (*Stephen Walt*) (2023) кинеско посредовање описује као „позив на буђење" за америчку дипломатију, будући да је Кина спремно (пре)узела улогу глобалног миротворца коју је Вашингтон, судећи по његовом деловању, напустио.

Наведено показује да кинески мотиви нису једнодимензионални већ да произилазе из преплитања енергетских и економских интереса, потребе за заштитом транспортних коридора и кинеског присуства у региону, те репутационих и ширих геополитичких амбиција.

Прихватљивост Кине као медијатора и обим кинеског утицаја

Прихватљивост медијатора не зависи искључиво од перцепције његове непристрасности већ и од уверења страна да може допринети постизању и очувању споразума (Touval 1975). Иако су Оман и Ирак, захваљујући добрим односима са обе стране, успешно довели Ријад и Техеран за преговарачки сто, формализовани договор је изостајао, између осталог,

услед међусобног неповерења у спремност друге стране да поштује договорене обавезе. Кина је, као стратешки партнер обе земље и најзначајнији спољнотрговински партнер региона, располагала оним што је претходним посредницима недостајало – статусом велике силе и значајнијим полугама утицаја.

Економска моћ представљала је најснажнији извор тог утицаја (Howe 2023; Walt 2023; Walt et al. 2023; Young 2023; Abbaszada and Liu 2025). Пекинг је највећи купац саудијске нафте, али и кључни економски ослонац Ирана у условима западних санкција[10]. Индикативно је да је само дан након потписивања споразума у Пекингу ирански министар нафте најавио укључивање Ирана у значајне кинеске економске иницијативе и потписивање више споразума са кинеским компанијама (Azimi 2023). Економска међузависност је Пекингу пружала не само подстицаје које је могао понудити странама већ и потенцијалну цену нарушавања договора. Отуда не изненађује што је Саудијска Арабија обавезе Ирана из споразума тумачила као „обећања дата Кини" (Farouk 2023).

Кинеско укључивање је тако деловало као катализатор нормализације. Након вишегодишњег оклевања и инсистирања на уступцима у погледу иранских прокси актера, Ријад је прихватио споразум без испуњења већине својих захтева када се укључио Пекинг (Farouk 2023; ICG 2023). Саудијско руководство је, по свему судећи, проценило да кинески утицај на Техеран, заједно са интересом Пекинга за регионалну стабилност, повећава вероватноћу поштовања договора. Ова процена добија на значају након напада на саудијска нафтна постројења 2019. године, када су се појавиле сумње

[10] О значају економских веза сведочи и споразум о Свеобухватном стратешком партнерству из 2021. године, вредан око 400 милијарди долара у периоду од 25 година, који представља највећи споразум Ирана са неком великом силом (*The Times of Israel* 2021). Посебну тежину даје му чињеница да је закључен након америчког повлачења из нуклеарног споразума и поновног увођења санкција.

у поузданост америчких безбедносних гаранција, због чега је Ријад настојао да деескалацијом и продубљивањем односа са Пекингом додатно диверзификује сопствену безбедносну стратегију и, у одређеној мери, прибави „кинески штит" (Young 2023).

Истовремено, прихватљивост Кине почивала је на њеној способности да одржава блиске односе са обе стране. Пекинг је развој односа са Саудијском Арабијом и Ираном настојао да држи у приближној равнотежи, што се огледа у успостављању стратешких партнерстава са обе државе и њиховом готово истовременом приближавању Шангајској организацији за сарадњу (ШОС) 2023. године – Ирана као чланице, а Саудијске Арабије као дијалошког партнера. Захваљујући „срдачним, пословним односима са већином земаља у региону" и спремности да сарађује са различитим актерима, Пекинг је располагао полугама утицаја које су недостајале Вашингтону, чије су посредничке могућности ограничене селективним партнерствима и одсуством дипломатских односа са Ираном (Howe 2023; Walt 2023). Значајно присуство кинеског капитала и компанија у енергетици, инфраструктури, индустрији и дигиталној сфери додатно је учврстило односе међузависности. Кина је тако свој економски утицај могла успешно да претвори у дипломатски (Howe 2023; Walt 2023).

Прихватљивости Пекинга допринели су и његова политика немешања, одсуство историјског „пртљага" и избегавање „извоза вредности". За Ријад и Техеран, Кина је могла да наступи као „партнер од поверења" и актер без „двоструких стандарда" (Bisenić 2019, 90; Haghirian and Scita 2023; Howe 2023; Abbaszada and Liu 2025, 54), што је олакшавало прихватање њене посредничке улоге и стварало простор за дијалог.

Регионални и глобални одјек

Споразум је у региону дочекан претежно позитивно, уз опрезан оптимизам. Званичници већине земаља, попут Катара, Бахреина, Омана, Ирака, Либана, Турске и УАЕ, поздравили су саудијско-иранску нормализацију као корак ка смањењу тензија и већој регионалној стабилности, а подршку су изразили и Хезболах и јеменски Хути (*Al Jazeera* 2023a; 2023b; *Arab News* 2023; Haghirian and Scita 2023; Young 2023). За регионалне државе, деескалација је значила повољније окружење за економску диверзификацију, инвестиције и реализацију амбициозних развојних стратегија. Уследио је и позитиван регионални замах, видљив, између осталог, у повратку Сирије у Арапску лигу након дванаест година, као делу ширег тренда регионалне деескалације и обнове дипломатских веза. Пекинг је овај процес представио као „талас помирења", а сам споразум као „победу дијалога и мира" и потврду кинеског приступа решавању спорова, изразивши спремност да настави са „конструктивним" посредничким ангажовањем у кризним жариштима (*Al Jazeera* 2023a).

Позитиван регионални пријем споразума, праћен похвалама кинеској посредничкој улози (*Arab News* 2023), донео је Пекингу значајан репутациони добитак. Посредовање је ојачало представу о Кини као актеру који је способан да понуди модел заснован на дијалогу и немешању. Тиме је споразум допринео јачању кинеске меке моћи и њеном позиционирању као кредибилног посредника, нарочито међу државама Глобалног југа.

На ширем међународном плану, УН, ЕУ и Русија поздравили су споразум и указали на потенцијал да допринесе деескалацији и регионалној стабилности, при чему су УН и Русија позитивно оценили и похвалили кинески допринос посредничком процесу (*Arab News* 2023; European Union External Action 2023; *Xinhua* 2023). САД су споразум

формално поздравиле као допринос деескалацији и смањењу регионалних тензија, али су истовремено настојале да релативизују значај кинеске улоге, представљајући његов допринос као маргиналан (*Reuters* 2023). Ипак, у делу америчких политичких кругова споразум је перципиран као „неочекивани ударац" Ријада Вашингтону и „дипломатски шамар" Бајдену, али и као показатељ растућег кинеског утицаја на простору којим су САД деценијама доминирале (Turan 2023; *The Daily Star* 2023).

Најнегативније реакције стигле су из Израела, где је споразум оцењен као „озбиљан и опасан развој", „иранска дипломатска победа" и слабљење настојања да се изгради шири регионални фронт за обуздавање Ирана (*The Times of Israel* 2023; *VOA* 2023). Другим речима, приближавање Ријада и Техерана посматрано је пре свега кроз призму регионалног надметања са Ираном.

(Не)одрживост споразума

Инхерентне слабости споразума, комплексност саудијско-иранског ривалства и блискоисточне политике, интереси и деловање екстерних сила, као и специфичности кинеског посредничког приступа, представљају ограничења која могу довести у питање одрживост споразума, а тиме и домете кинеског модела посредовања. Ипак, чињеница да је опстао дуже од три године, упркос регионалним тензијама, указује на његову већу отпорност него што се то могло иницијално очекивати.

Обнова дипломатских односа превасходно је у функцији деескалације и стишавања регионалних тензија, а не решавања узрока вишедеценијског ривалства. Другим речима, споразум није „загребао" дубље у односе Ријада и Техерана. У том светлу, Џозеф Најa (*Joseph Nye*) га је оценио као „скроман" (Walt et al. 2023). На билатералном нивоу, упркос почетном замаху у виду отварања дипломатских представништава,

визне либерализације и посета званичника, изостао је суштински напредак (*The New Arab* 2023). Односе две државе и даље оптерећују безбедносна дилема и надметање за регионални утицај, док ирански нуклеарни програм остаје један од главних „камена спотицања" (видети Pajić 2025). Искуство претходних периода детанта, који су се завршавали повратком на антагонистичке односе, додатно упозорава да нерешена питања остају потенцијални окидачи нових тензија.

Одрживост споразума зависи и од регионалног и међународног окружења, на које Пекинг има ограничене могућности утицаја. Рат у Гази је представљао први велики тест за саудијско-ирански детант, али су се Ријад и Техеран уздржавали од потеза који би угрозили обновљене односе. Још већи притисак су произвеле ескалације након повратка Доналда Трампа (*Donald Trump*) у Белу кућу и обнова стратегије „максималног притиска" на Иран. Наводећи ирански нуклеарни програм као повод, САД и Израел су у фебруару 2026. године отпочели рат против Ирана (Council on Foreign Relations 2026). Иран је одговорио нападима на америчке базе и циљеве широм региона, чиме је рат попримио регионалне размере и додатно уздрмао већ крхки детант између Ријада и Техерана. У том смислу, актуелна криза представља највећи тест за споразум до сада.

Ријад је од самог почетка оштро осуђивао иранске нападе на територију Саудијске Арабије, као и на територије других заливских монархија. Имајући у виду да је Саудијска Арабија потврдила да неће дозволити коришћење свог ваздушног простора или територије за нападе на Иран, ирански напади на Ријад означени су као „кукавички"; више иранских дипломата је протерано из Саудијске Арабије, уз упозорење да може уследити војни одговор на иранску агресију, која уједно представља и кршење Пекиншког споразума из 2023. године (видети *Saudi Press Agency* 2026a, 2026b). Ипак, настојећи да избегне даље ширење сукоба, Саудијска Арабија је истовремено показала максималну уздржаност. Од Кине

је затражила да настави да доприноси постизању прекида ватре, што је посебно истакнуто током посете Џаи Јуна (*Zhai Jun*), специјалног изасланика кинеске владе за Блиски исток (MFA 2026a). Пекинг је такође интензивирао дипломатске контакте на највишем нивоу. Ванг Ји је до почетка априла обавио 26 телефонских разговора са Ираном, Израелом, Русијом и заливским државама, док је Џаи Јун убрзо након отпочињања интервенције спровео шатл дипломатију у региону с циљем подстицања деескалације (*Global Times* 2026). Кина није преузела улогу директног посредника већ се њен приступ ослања на дипломатску кооординацију са Пакистаном и подршку његовим посредничким напорима. У том светлу треба посматрати и заједничку иницијативу Кине и Пакистана од 31. марта 2026. године. Две државе су у Пекингу представиле предлог од пет тачака који предвиђа прекид ватре, заштиту цивила и критичне инфраструктуре, безбедност поморских рута и посебно пролаз кроз Ормушки мореуз, повратак преговорима и јачање мултилатералне сарадње под окриљем Уједињених нација (MFA 2026b). Тајминг предлога није случајан, а чињеница да је саопштен у Пекингу сигнализира намеру Кине да се позиционира као релевантан дипломатски актер. Општи и апстрактан карактер предлога и одсуство конкретних механизама спровођења потврђују образац кинеског ангажмана у регионалним кризама. Ипак, јасна артикулација безбедности пловидбе кроз Ормушки мореуз указује на непосредан кинески интерес за стабилизацију кључне поморске руте.

Упркос регионалној ескалацији и могућности да се Ријад увуче у сукоб, Иран и Саудијска Арабија, бар у тренутку писања ових редова, остају опредељени за међусобни „хладни" мир. То потврђују и скорашњи разговори министара спољних послова две државе о механизмима постизања деескалације (видети *Asharq Al Awsat* 2026; Islamic Republic of Iran Ministry of Foreign Affairs 2026).

На крају, ограничења произилазе и из самог кинеског приступа. Пекинг остаје доследан фацилитативном посредовању и избегава улогу класичног безбедносног гаранта. Нагласком на „регионално власништво над процесом", Кина ограничава своју одговорност и држи дистанцу од самог исхода, што отвара „дилему покровитеља" (*sponsorship dilemma*) у случају кршења споразума (Farouk 2023; Maher 2024, 30–31). У том погледу индикативна је оцена једног иранског званичника да је реч о „џентлменском споразуму", који „нико не контролише" (ICG 2024). Другим речима, у одсуству механизама надзора, одрживост споразума превасходно зависи од политичке воље Ријада и Техерана. Не треба очекивати ни да ће Кина значајније одступити од досадашњег опреза и уздржаности и дубље загазити у блискоисточне конфликте, будући да настоји да избегне „увлачење" у регионално „живо блато", какво везује за америчко искуство.

ЗАКЉУЧАК

Посреднички ангажман Кине између Ријада и Техерана одсликава њену визију регионалне и међународне безбедности, засновану на политичком дијалогу и консултацијама као механизмима решавања криза и сукоба. Кинески приступ фаворизује „локално власништво" над безбедношћу и „регионално вођство" у изградњи безбедносне архитектуре Персијског залива, без наметања споља. Пекинг свој модел посредовања јасно супротставља западном интервенционистичком приступу, градећи репутацију *глобалног миротворца* насупрот улози *светског полицајца,* коју везује за САД.

Кинески модел посредовања заснован на „креативном" укључивању представља покушај да се направи баланс између традиционалног принципа немешања и потребе да се растући глобални интереси заштите, због чега фаворизује

фацилитативни стил медијације. Овај прагматични приступ ваља примарно посматрати у реалистичком кључу заснованом на рационалном избору и процени добитака и губитака. Селективност кинеског ангажовања обликована је низом детерминанти, као што су повољан тајминг и изгледи за постизање споразума, значај за кинеске интересе, расположиве полуге утицаја, али и дипломатска видљивост. Саудијско-ирански случај је испунио такве услове. Имајући у виду спремност страна да постигну договор и ограничене могућности других актера да га финализују, терен је већ био припремљен за дипломатски уплив Кине. Пекинг је тако, уз релативно мале ризике, искористио економску међузависност и развијена партнерства као полуге утицаја и економско присуство претворио у дипломатски капитал. Отуда не треба да чуди што је посредовање између Ријада и Техерана означено као велики успех кинеске дипломатије, будући да у пракси илуструје примену поменутог кинеског модела у најповољнијем окружењу. Посредовање је Кини донело дипломатску видљивост, репутациони добитак и снажније позиционирање као алтернативног посредника, нарочито међу државама Глобалног југа.

Дипломатски успех Кине не треба аутоматски тумачити као потврду потискивања САД са Блиског истока. Споразум је показао да Вашингтон више не располаже монополом над посредничким иницијативама великих сила и да Кина може да преузме посредничку улогу, нарочито када њени односи са странама представљају компаративну предност. Значај овог случаја се не огледа у смени доминантне силе већ у проширивању дипломатског простора за кинеско деловање.

Међутим, како је овај случај показао, посредничко ангажовање Кине на Блиском истоку суочава се са бројним изазовима и ограничењима која произилазе из комплексности регионалних односа, присуства других великих сила, специфичних интереса и очекивања локалних актера, али и из уздржаног кинеског приступа и ослањања на саме стране

у очувању постигнутог договора. Кина није отклонила узроке ривалства нити је изградила механизме који би гарантовали трајност помирења већ је помогла да се успостави оквир у којем су стране процениле да им деескалација иде у прилог. То открива и главно ограничење кинеског модела, које се огледа у чињеници да одрживост договора више зависи од трајања интереса самих страна да очувају договор него од ангажовања Пекинга. Другим речима, оно што је представљало предност кинеског модела у фази постизања споразума може постати ограничење његове дугорочне одрживости. Кина је свесна предности коју јој принцип немешања доноси, али у региону захваћеном сукобима одржавање равнотеже представљаће све већи изазов. Најновија криза са Ираном је показала да би могао да постоји раскорак између очекивања регионалних актера и степена одговорности који је Пекинг спреман да преузме, што илуструје и чињеница да обим кинеских дипломатских напора не прати и дубина ангажмана. Иако је донео инстант дипломатске поене Пекингу, на дуже стазе, споразум остаје својеврсни тест за Кину као међународног медијатора и њен специфични модел посредовања.

РЕФЕРЕНЦЕ

Abbaszada, Ramiz, and Hongsong Liu. 2025. "China's Mediation Paradigm: How China's Mediation Diplomacy Advanced Saudi-Iran Reconciliation". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 28 (1): 47–66. DOI: 10.1080/19448953.2025.2557169.

Alghannam, Hesham. 2025. "How China Aligned Itself with Saudi Arabia's Vision 2030". *Carnegie Endowment for International Peace*, January 21, 2025. https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/posts/2025/01/how-china-aligned-itself-with-saudi-arabias-vision-2030.

Al Jazeera. 2023a. „Tajna pomirenja Saudijske Arabije i Irana". 11. mart 2023. https://balkans.aljazeera.net/news/

world/2023/3/11/analiticari-otkrivaju-tajnu-pomirenja-saudijske-arabije-i-irana.

Al Jazeera. 2023b. "Iran, Saudi Arabia agree to resume ties: World reacts". March 10, 2023. https://www.aljazeera.com/news/2023/3/10/iran-saudi-arabia-agree-to-resume-ties-world-reacts.

Arab News. 2023. "Global, regional countries react to China-brokered Saudi-Iran agreement". March 10, 2023. https://www.arabnews.com/node/2266246/middle-east.

Aramco. 2023. "Aramco and Sinopec sign MoU to collaborate on projects in Saudi Arabia". August 3, 2023. https://www.aramco.com/en/news-media/news/2022/aramco-and-sinopec-sign-mou-to-collaborate-on-projects-in-saudi-arabia.

Asharq Al Awsat. 2026. "Saudi FM Holds Separate Talks with Counterparts from Iran, Qatar and Jordan". August 3, 2026. https://english.aawsat.com/gulf/5302784-saudi-fm-holds-separate-talks-counterparts-iran-qatar-and-jordan.

Associated Press. 2023. "China Denies Hidden Motives after Hosting Iran-Saudi Talks". *AP News*, March 11, 2023. https://apnews.com/article/iran-saudi-arabia-china-diplomatic-ties-b3559a72b1e532a1068f2ec2dd53f101.

Ayres, Graham, Rachael Burton, Joseph Federici, Nicole Morget, and Lyndi Tsering. 2026. "China-Iran Fact Sheet: A Short Primer on the Relationship". *U.S.-China Economic and Security Review Commission*. March 16, 2026. https://www.uscc.gov/research/china-iran-fact-sheet-short-primer-relationship.

Azimi, Saeed. 2023. "The Story Behind China's Role in the Iran-Saudi Deal". *The Henry L. Stimson Center*. March 13, 2023. https://www.stimson.org/2023/the-story-behind-chinas-role-in-the-iran-saudi-deal/.

Baghernia, Niloufar. 2024. "China's Marginal Involvement in the 2023 Iran-Saudi Arabia Reconciliation". *Asian Affairs* 55 (1): 34–51. DOI: 10.1080/03068374.2024.2329615.

Bradsher, Keith. 2023. "China's Economic Stake in the Middle East: Its Thirst for Oil". *The New York Times*, October 11, 2023. https://www.nytimes.com/2023/10/11/business/china-oil-saudi-arabia-iran.html.

Chatham House. n. d. "Resource Trade Eart". *Chatham House*. The Royal Institute of International Affairs. Last accessed 12 July 2026. https://resourcetrade.earth/?year=2024&exporter=682&importer=156&category=4&units=value&autozoom=1.

Chaziza, Mordechai. 2018. "China's Mediation Efforts in the Middle East and North Africa: Constructive Conflict Management". *Strategic Analysis* 42 (1): 29–41. DOI: 10.1080/09700161.2017.1418956.

Chaziza, Mordechai. 2020. *China's Middle East Diplomacy: The Belt and Road Strategic Partnership*. Eastbourne: Sussex Academic Press.

Chaziza, Mordechai. 2021. "China's Strategy to Maintain its Non-interference Policy". *China: An International Journal* 19 (1): 50–67. DOI: 10.1353/chn.2021.0003.

Chaziza, Mordechai. 2026. "China's Quasi-Mediation Diplomacy in the Middle East in the 21st Century". *Journal of Contemporary China* 1–16. DOI: 10.1080/10670564.2026.2656242.

Chu, Daye, Juecheng Zhao, and Xin Liu. 2022. "Xi proposes Global Security Initiative at Boao Forum, 'sends signal of peace, stability amid global turmoil'". *The Global Times,* April 21, 2022. https://www.globaltimes.cn/page/202204/1259907.shtml.

Council on Foreign Relations. 2026. "Iran's War With Israel and the United States". *Council on Foreign Relations*, July 29, 2026. https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/confrontation-between-united-states-and-iran.

Embassy of the People's Republic of China in the Syrian Arab Republic. 2020. "Wang Yi Attends UNSC Ministerial Meeting on the Situation in the Persian Gulf Region".

Embassy of the People's Republic of China in the Syrian Arab Republic, October 23, 2020. https://sy.china-embassy.gov.cn/eng//xwfb/202010/t20201023_1726931.htm.

European Union External Action. 2023. "Iran/Saudi Arabia: Statement by the Spokesperson on the announced resumption of diplomatic relations". *European Union External Action,* March 11, 2023. https://www.eeas.europa.eu/eeas/iransaudi-arabia-statement-spokesperson-announced-resumption-diplomatic-relations_en.

Farouk, Yasmine. 2023. "Riyadh's Motivations Behind the Saudi-Iran Deal". *Carnegie Endowment for International Peace*, March 30, 2023. https://carnegieendowment.org/posts/2023/03/riyadhs-motivations-behind-the-saudi-iran-deal?lang=en.

Fulton, Jonathan. 2020. "China-Saudi Arabia Relations Through the '1+2+3' Cooperation Pattern". *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies* 14 (4): 1–12. DOI: 10.1080/25765949.2020.1841991.

Global Times. 2026. "Minister Wang Yi holds 26 calls with various parties including Iran, Israel, Russia and Gulf countries; Chinese envoy shuttles for Middle East mediation: FM". April 7, 2026. https://www.globaltimes.cn/page/202604/1358359.shtml.

Haghirian, Mehran, and Jacopo Scita. 2023. "The Broader Context Behind China's Mediation Between Iran and Saudi Arabia". *The Diplomat*, March 14, 2023. https://thediplomat.com/2023/03/the-broader-context-behind-chinas-mediation-between-iran-and-saudi-arabia/.

Howe, Tom. 2023. "Unpacking the Iran-Saudi agreement". *UK in a Changing Europe*, March 30, 2023. https://ukandeu.ac.uk/unpacking-the-iran-saudi-agreement/.

International Crisis Group [ICG]. 2023. "How Beijing Helped Riyadh and Tehran Reach a Détente". *International Crisis Group*, March 17, 2023. https://www.crisisgroup.

org/middle-east-north-africa-saudi-arabia-iran-china/how-beijing-helped-riyadh-and-tehran-reach-detente.

International Crisis Group [ICG]. 2024. "Great Expectations: The Future of Iranian-Saudi Détente". *International Crisis Group*, June 13, 2024. https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran-saudi-arabia/b92-great-expectations-future.

International Energy Agency [IEA]. 2019. "Oil Market Report – October 2019". *International Energy Agency*, October 11, 2019. https://www.iea.org/reports/oil-market-report-october-2019.

International Energy Agency [IEA]. 2026. "Strait of Hormuz Factsheet". *International Energy Agency*, February 2026. https://www.iea.org/about/oil-security-and-emergency-response/strait-of-hormuz.

Islamic Republic of Iran Ministry of Foreign Affairs. 2026. "Iranian Saudi Foreign Ministers discuss regional de-escalation efforts on Phone". *Islamic Republic of Iran Ministry of Foreign Affairs*, June 2, 2026. https://en.mfa.ir/portal/newsview/789057.

Jash, Amrita. 2023. "Saudi-Iran Deal: A Test Case of China's Role as an International Mediator". *Georgetown Journal of International Affairs*, June 23, 2023. https://gjia.georgetown.edu/conflict-security/saudi-iran-deal-a-test-case-of-chinas-role-as-an-international-mediator/.

Lazić, Vuk. 2022. „Diplomatsko posredovanje Turske kao sredstvo pozicioniranja u novim međunarodnim okolnostima". *Međunarodna politika* LXXIV (4): 531–556. DOI: 10.2298/MEDJP2204531L.

Lyall, Nicholas. 2019. "China in the Middle East: Past, Present, and Future". *The Diplomat*, February 16, 2019. https://thediplomat.com/2019/02/china-in-the-middle-east-past-present-and-future/.

Maher, Nora. 2024. "From Foes to Friends? The Potential of the Saudi-Iran Détente Amid Raging Conflicts in the Middle

East". *Policy Perspectives* 21 (1): 23–41. DOI: 10.13169/polipers.21.1.ra2.

Marks, Jesse. 2024. "China's Strategic Facilitation in the Persian Gulf Security Crisis". *The Henry L. Stimson Center*, May 10, 2024. https://www.stimson.org/2024/chinas-strategic-facilitation-in-the-persian-gulf-security-crisis/.

Marks, Jesse. 2025. "Chinese Global Mediation Map". *The China Global Mediation Tracker*. Rihla Research & Advisory LLC. Last accessed 11 July 2026. https://rihlaadvisory.com/rihla-atlas/chinese-mediation-dashboard/.

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2002. "The glorious journey of China's cross-century diplomacy (Extract)". *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, October 17, 2002. https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/zt_674979/ywzt_675099/zt2002_675989/2319_676055/200210/t20021017_7965253.shtml [In Chinese].

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2021. "Wang Yi Proposes a Five-point Initiative on Achieving Security and Stability in the Middle East". *Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China*, March 26, 2021. https://www.mfa.gov.cn/eng/gjhdq_665435/2675_665437/2878_663746/2880_663750/202406/t20240607_11413200.html.

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2023a. "The Global Security Initiative Concept Paper". *Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China*, February 21, 2023. https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367484.html.

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2023b. "Joint Trilateral Statement by the People's Republic of China, the Kingdom of Saudi Arabia, and the Islamic Republic of Iran". *Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China*, March 10, 2023. https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/gb/202405/t20240531_11367487.html.

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2024a. "Implementing the Guiding Principles of the Central Conference On Work Relating to Foreign Affairs and Breaking New Ground In Major-Country Diplomacy with Chinese Characteristics". *Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China,* January 16, 2024. https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyxw/202405/t20240530_11332670.html.

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2024b. "A Staunch Force for Stability in a Turbulent World". *Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China,* February 17, 2024. https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/zyjh/202405/t20240530_11332758.html.

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2026a. "Special Envoy Zhai Jun of the Chinese Government on the Middle East Issue Meets with Saudi Arabian Foreign Minister Faisal bin Farhan Al Saud". *Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China*, March 9, 2026. https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202603/t20260309_11871763.html.

Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China [MFA]. 2026b. "Five-Point Initiative of China and Pakistan For Restoring Peace and Stability in the Gulf and Middle East Region". *Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China*, March 31, 2026. https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjbzhd/202603/t20260331_11884511.html.

Mitić, Aleksandar. 2022. „Kina i Bliski istok nakon američkog povlačenja iz Avganistana". U *Kineski razvojni izazovi: promene i projekcije*, ur. Katarina Zakić i Nenad Stekić, 95–118. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu. DOI: 10.18485/iipe_dokri.2022.ch4.

Pajić, Nataša. 2025. „Saudijska Arabija i bomba: da li je nuklearno oružje opcija?" *Međunarodna politika* 76 (1194): 349–376. DOI: 10.18485/iipe_mp.2025.76.1194.8.

Reuters. 2023. "Saudis kept U.S. informed on talks with Iran - White House". March 10, 2023. https://www.reuters.com/world/middle-east/saudis-kept-us-informed-talks-with-iran-white-house-2023-03-10/.

Saudi Press Agency. 2026a. "Saudi Arabia Strongly Condemns Failed and Cowardly Iranian Attacks Targeting Riyadh and Eastern Regions". February 28, 2026. https://www.spa.gov.sa/en/N2524721.

Saudi Press Agency. 2026b. "Saudi Arabia Declares Iranian Military Attaché, Embassy Staff Personae Non Gratae, Mandates Departure Within 24 Hours". March 22, 2026. https://spa.gov.sa/en/N2543729.

Sun, Degang, and Yahia Zoubir. 2018. "China's Participation in Conflict Resolution in the Middle East and North Africa: A Case of Quasi-Mediation Diplomacy?". *Journal of Contemporary China* 27 (110): 224–243. DOI: 10.1080/10670564.2018.1389019.

The Daily Star. 2023. "China role in Saudi, Iran deal a tricky test for US". March 12, 2023. https://www.thedailystar.net/news/world/usa/news/china-role-saudi-iran-deal-tricky-test-us-3269016.

The New Arab. 2023. "Iran to grant visa-free travel to Saudi Arabia as ties continue to mend". December 16, 2023. https://www.newarab.com/news/iran-grant-visa-free-travel-saudi-arabia-32-nations.

The State Council of the People's Republic of China [China's State Council]. 2016. "China's Arab Policy Paper". *The State Council of the People's Republic of China*, January 2016. https://english.www.gov.cn/archive/publications/2016/01/13/content_281475271412746.htm.

The State Council of the People's Republic of China [China's State Council]. 2024a. "Five Principles of Peaceful Coexistence -- timeless guide for int'l relations". *The State Council of the People's Republic of China,* June 29, 2024. https://english.www.gov.cn/news/202406/29/content_

WS667f6667c6d0868f4e8e8af9.html#:~:text=Experts%20say%20the%20five%20principles,decades%20and%20become%20a%20basic.

The State Council of the People's Republic of China [China's State Council]. 2024b. "Sino-Arab cooperation to get boost, envoy says". *The State Council of the People's Republic of China,* May 30, 2024. https://english.www.gov.cn/news/202405/30/content_WS6657d71dc6d0868f4e8e7a16.html.

The State Council of the People's Republic of China [China's State Council]. 2026. "More Just and Equitable Global Governance: China's Principles, Proposals and Actions". White Paper. *The State Council of the People's Republic of China,* June 17, 2026. https://english.www.gov.cn/atts/stream/files/6a325dbdc6d0c78809900129.

The Times of Israel. 2021. "Iran, China sign huge 25-year strategic deal; could reduce US regional influence". March 27, 2021. https://www.timesofisrael.com/iran-china-sign-major-25-year-strategic-cooperation-agreement/.

The Times of Israel. 2023. "Bennett: Saudi-Iran deal a failure of Israeli efforts to build anti-Tehran coalition". March 10, 2023. https://www.timesofisrael.com/bennett-saudi-iran-deal-a-failure-of-israeli-efforts-to-build-anti-tehran-coalition/.

Touval, Saadia. 1975. "Biased intermediaries: Theoretical and historical considerations". *Jerusalem Journal of International Relations* 1 (1): 51–69.

Touval, Saadia. 2003. "Mediation and Foreign Policy". *International Studies Review* 5 (4): 91–95. DOI: 10.1111/j.1079-1760.2003.00504009.x.

Trailović, Dragan. 2025. „Uporedna perspektiva spoljnopolitičkog delovanja Kine u Centralnoj Aziji i regionu Balkana". *Politička revija* 86 (4): 39–67. DOI: 10.5937/pr86-62703.

Trailović, Dragan. 2026. "International Organization for Mediation (IOMed): China's Institutional Statecraft and

Parallel Institution-Building in Global Governance." In *Squaring the Circle: The New Global Dynamics*, eds. Ivona Lađevac, Stefano Valente and Erin Carlin, 125–134. Belgrade: Institute of International Politics and Economics.

Turan, Rabia İclal. 2023. "CIA chief visits Saudi Arabia to express frustration about Iran rapprochement: Report". *Anadolu Ajansı*, April 8, 2023. https://www.aa.com.tr/en/americas/cia-chief-visits-saudi-arabia-to-express-frustration-about-iran-rapprochement-report/2866883.

U.S. Energy Information Administration [EIA]. 2024. "China imported record amounts of crude oil in 2023". *U.S. Energy Information Administration*, April 16, 2024. https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=61843.

VOA. 2023. "Saudi-Iran Breakthrough Adds New Twist to Israel's Arab Outreach". March 11, 2023. https://www.voanews.com/a/7000308.html.

Walt, Stephen M. 2023. "Saudi-Iranian Détente Is a Wake-Up Call for America". *Foreign Policy,* March 14, 2023. https://foreignpolicy.com/2023/03/14/saudi-iranian-detente-china-united-states/.

Walt, Stephen M., Michael Miner, Karen Elliott House, Joseph Nye, Grant Golub, Peyman Asadzade, Mohammed Alyahya, and Daniel Sobelman. 2023. "Significance of the Iran-Saudi Arabia Agreement Brokered by China". *Belfer Center for Science and International Affairs*. Harvard Kennedy School. March 14, 2023. https://www.belfercenter.org/publication/significance-iran-saudi-arabia-agreement-brokered-china.

Xinhua. 2023. "Russia welcomes China's important role in Tehran-Riyadh detente: ambassador". *Xinhua*, April 24, 2023. https://english.news.cn/20230424/4ced4c7e952e4862bb8cd47a69424d56/c.html.

Yazdanshenas, Zakiyeh, and Alam Saleh. 2023. "Iranian-Saudi détente and 'Asianization' of the Persian Gulf: China fills the gap". *Middle East Institute*, April 5, 2023. https://

www.mei.edu/publications/iranian-saudi-detente-and-asianization-persian-gulf-china-fills-gap.

Young, Michael. 2023. "How Do Carnegie Scholars Interpret the Impact of the Saudi-Iranian Deal on Their Area of Interest?" *Carnegie Endowment for International Peace*, March 16, 2023. https://carnegieendowment.org/middle-east/diwan/2023/03/how-do-carnegie-scholars-interpret-the-impact-of-the-saudi-iranian-deal-on-their-area-of-interest.

Zartman, William, and Saadia Touval. 1985. "International Mediation: Conflict Resolution and Power Politics". *Journal of Social Issues* 41 (2): 27–45.

Zartman, William. 2015. "Mediation: Ripeness and its Challenges in the Middle East". *International Negotiation* 20: 479–493. DOI: 10.1163/15718069-12341317.

Zhao, Huasheng. 2011. "Non-interference in Internal Affairs and Constructive Involvement – Reflection on Chinese Policy after the Unrest in Kyrgyzstan". *Xinjiang Shifan Daxue Xuebao (Journal of Xinjiang Normal University)* 32 (1): 23–29.

Zheng, Chen. 2016. "China Debates the Non-Interference Principle". *The Chinese Journal of International Politics* 9 (3): 349–374. DOI: 10.1093/cjip/pow010.

Wang, Yizhou. 2017. *Creative Involvement: The Evolution of China's Global Role*. London: Routledge.

Zhou, Yiqi. 2024. "Neutrality, Leverage, and Timing: China's Middle East Peace Diplomacy in Perspective". *China Quarterly of International Strategic Studies* 10 (1): 65–81. DOI: 10.1142/S2377740024500039.

Nataša Pajić*
Institute of International Politics and Economics, Belgrade

CHINA AS A MEDIATOR IN THE MIDDLE EAST: THE CASE OF SAUDI ARABIA AND IRAN**

Resume

China's growing political and economic clout in the Middle East has gradually been accompanied by a more visible diplomatic role. This is particularly evident in the Persian Gulf, a region of vital importance to China. At the same time, regional dynamics are shaped by long-standing rivalries, most notably between Saudi Arabia and Iran, two countries with which Beijing has developed extensive ties. In this context, China's role in the 2023 agreement between Riyadh and Tehran provides an important case for examining Beijing's emergence as a mediator in the Middle East.

The conceptual framework draws on international mediation and the Chinese foreign policy concepts of non-interference and "creative involvement". Particular attention is given to the circumstances surrounding Beijing's entry into the negotiations, the interests behind its engagement, the reasons both parties accepted China as a mediator, the sources of Chinese influence, as well as the limits of its mediation approach.

* E-mail: natasa.pajic@diplomacy.bg.ac.rs. ORCID: 0009-0007-7231-1421.

** The paper presents findings of a study developed as a part of the research project "Serbia and challenges in international relations in 2026", financed by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia, and conducted by the Institute of International Politics and Economics, Belgrade, during the year 2026.

The analysis suggests that China entered the process at a particularly favorable moment. Iraq and Oman had already established channels of communication, while both Riyadh and Tehran had developed strong incentives for de-escalation. However, Beijing had an important advantage over previous mediators as it combined close relations with both sides with sufficient economic and political weight to add credibility to the agreement. Unlike the United States, China was not constrained by alignment with one party or the absence of diplomatic relations with the other. Its involvement served as a catalyst, helping the parties reach the deal and giving the outcome greater visibility.

Beijing's willingness to enter the process cannot be reduced to a single driver. Energy security, trade and investment, particularly through the Belt and Road Initiative, the safety of transport routes and Chinese citizens in the region, as well as reputational and geopolitical considerations, shaped Beijing's decision to engage. The successful conclusion of the talks allowed China to present its preference for dialogue, non-interference, and regionally driven solutions as a viable diplomatic approach, which in turn strengthened its profile as a mediator, especially among countries of the Global South.

Yet the agreement also illustrates the boundaries of this approach. China facilitated de-escalation rather than a deeper settlement of the Saudi-Iranian rivalry and has maintained a degree of distance from the agreement's subsequent implementation. By placing the primary responsibility for sustaining the rapprochement on the parties themselves, Beijing also limits its own responsibility for the agreement's long-term durability. Its sustainability ultimately rests on Riyadh and Tehran

continuing to see restraint as preferable to renewed confrontation. The deal represents an important diplomatic achievement for Beijing, but also an ongoing test of how far China's cautious, facilitative model can help preserve it as the conditions that made mediation possible begin to change.

Keywords: Middle East, Persian Gulf, Iran, China, Saudi Arabia, diplomatic mediation, Chinese foreign policy

*** Овај рад је примљен 1. августа 2026. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 31. августа 2026. године.